

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

KIESRAAD

Datum
20 oktober 2014

Ons kenmerk
2014-0000537238

Inlichtingen
mr. W.A.E. Brüheim
T +31 (0) 70 426 6266
F +31 (0) 70 345 0879

Uw kenmerk
2014-0000504944

Blad
1 van 4

Bezoekadres
Herengracht 21
2511 EG 's-Gravenhage
Nederland

Postadres
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage
Nederland

Internetadres
<http://www.kiesraad.nl>

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Onderwerp
Advies over de ontwerpregelgeving stembescheiden
waterschapsverkiezingen 2015

1. Inleiding

In uw brief van 29 september 2014 verzoekt u de Kiesraad advies uit te brengen over de ontwerpregelgeving tot wijziging van de Kiesregeling houdende vaststelling van de stempas, kiezerspas, volmachtbewijs en het stembiljet voor de waterschapsverkiezing (hierna: de ontwerpregelgeving). De overige modellen die bij waterschapsverkiezingen worden gebruikt, zoals de processen-verbaal, zijn in een andere ontwerpregelgeving opgenomen. Eerder heeft de Kiesraad ook over die wijzigingen een advies uitgebracht.¹

2. Samenvatting

Met u is de Kiesraad van oordeel dat stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen voor verschillende tegelijkertijd gehouden verkiezingen voldoende van elkaar te onderscheiden moeten zijn.² De ontwerpregelgeving bevat daartoe verschillende goede voorstellen. Zo bevat de ontwerpregelgeving een grondslag voor het afdrukken van logo's van gemeenten en waterschappen op stembescheiden. Ook wordt gewerkt met lettercodes. Ieder waterschap krijgt een eigen lettercode, die op de stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen wordt afgedrukt. De concrete uitwerking van dit voornemen kan echter nog worden verduidelijkt.

De uitleg die op verschillende stembescheiden over de onderhandse volmachtverlening wordt gegeven, is verduidelijkt. Ook vindt de Raad het positief dat de voorgestelde wijzigingen van het stembiljet zijn geïnspireerd door de goede ervaring die in twee grote gemeenten, Rotterdam en Amsterdam, is opgedaan met het gelijktijdig organiseren van twee verkiezingen. Wel wordt geadviseerd om, tegelijkertijd met de inwerkingtreding van bij de Tweede Kamer aanhangige

¹ Advies van de Kiesraad d.d. 25 augustus 2014 over de ontwerpregelgeving tot wijziging van de Kiesregeling in verband met de gecombineerde staten- en waterschapsverkiezingen.

² Zie bijvoorbeeld: Advies van de Kiesraad d.d. 25 augustus 2014 over de ontwerpregelgeving tot wijziging van de Kiesregeling in verband met de gecombineerde staten- en waterschapsverkiezingen, p. 2 en het advies van de Kiesraad d.d. 10 februari 2014 over het Ontwerpbesluit tot wijziging van het Kiesbesluit en het Waterschapsbesluit voor het combineren van de waterschapsverkiezingen met de provinciale statenverkiezingen, p. 3-4.

Datum
20 oktober 2014

Ons kenmerk
2014-0000537238

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 4

verzamelwet BZK, de handtekening van de voorzitter van het hoofdstembureau op de achterzijde van het stembiljet te vervangen door de handtekening van de voorzitter van het centraal stembureau en kan de informatie over de identiteitsdocumenten waarmee een kiezer zich in het stemlokaal kan legitimeren worden verduidelijkt.

3. Het onderscheid tussen verkiezingsbescheiden

De ontwerperegeling bepaalt dat de stempas (Model J 7) voor waterschapsverkiezingen er in ieder waterschap anders uitziet. Er zijn minimaal drie manieren waarop een stembureaulid kan zien of een kiezer de stempas voor het juiste waterschap overlegt. Op de eerste plaats staat in de linker kolom onder de tekst 'Voor welk waterschap kunt u stemmen?' de naam van het waterschap. Op de tweede plaats is iedere stempas voorzien van een drieletterige code die voor elk waterschap anders luidt. Deze code is ook te vinden op de kiezerspas (Model K 4) en het schriftelijk volmachtbewijs (Model L 11). In de toelichting bij de ontwerperegeling staat nog niet wanneer, hoe en door wie gemeenten worden geïnformeerd over de lettercodes ter aanduiding van de verschillende waterschappen. De Kiesraad adviseert de toelichting op dit punt aan te vullen.

De Kiesraad vindt het positief dat expliciet geregeld wordt dat gemeenten er voor kunnen kiezen om ook het logo van het waterschap, al dan niet in combinatie met het logo van de gemeente, op de verkiezingsbescheiden af te drukken. Gelet op enkele vragen die bij de Kiesraad binnenkomen, lijkt daar bij verschillende gemeenten behoefte aan te bestaan. Bovendien kan het gebruik van logo's het werk van stembureauleden vereenvoudigen, omdat logo's in een oogopslag te herkennen zijn.

4. Een geldig legitimatiebewijs

Voordat een kiezer een stembiljet krijgt uitgereikt, moet de kiezer zich legitimeren. Dit kan met een paspoort, identiteitskaart of rijbewijs uit Nederland of een ander EU-land als ook met een verblijfsdocument. De informatie die hierover op de stempas, de kiezerspas en het volmachtbewijs wordt afgedrukt, geeft in de praktijk soms aanleiding tot verwarring. De zinsnede dat een identiteitsdocument "minimaal geldig is tot ...", met daarachter een datum die in het verleden ligt, roept bij enkele kiezers de vraag op of een identiteitsbewijs ook geldig mag zijn. Bovendien blijkt uit de tekst op de voor- en achterkant van de stembescheiden onvoldoende dat ook een niet meer dan vijf jaar verlopen verblijfsdocument bij de stemming als identiteitsbewijs kan worden gebruikt. De Kiesraad stelt voor om de tekst op de voorzijde van de stempas te vervangen door: 'een paspoort, identiteitskaart of rijbewijs uit Nederland of een ander EU-land dan wel een verblijfsdocument. Het document moet geldig zijn, of na 19 maart 2010 zijn verlopen.' Op de achterzijde van de stempas, kiezerspas en het volmachtbewijs zou de volgende tekst afgedrukt kunnen worden. 'Een identiteitsbewijs is een paspoort, identiteitskaart of rijbewijs uit Nederland of een ander EU-land dan wel een verblijfsdocument. Deze mogen bij het stemmen maximaal 5 jaar zijn verlopen.'

5. Kopie identiteitsbewijs bij volmachtverlening

In zijn evaluatieadvies met betrekking tot de dit jaar gehouden gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement heeft de Raad geadviseerd om op de stempas duidelijker te vermelden dat bij het uitbrengen van een onderhandse volmachtstem een kopie van

Datum
20 oktober 2014

Ons kenmerk
2014-0000537238

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 4

het identiteitsbewijs van de volmachtgever moet worden overlegd.³ De Raad constateert dat deze suggestie bij de ontwikkeling van de voorgestelde modellen voor de stempas, kiezerspas en schriftelijke volmacht is meegenomen.

6. Vermelding nadere gegevens van kiezers

Op het model van de stempas is, in lijn met een eerder advies van de Kiesraad,⁴ expliciet ruimte is gemaakt om nadere gegevens van kiezers, zoals het geslacht en de geboortedag, te vermelden. In het model van de kiezerspas is dit niet gedaan. Niettemin gaan de argumenten die voor publicatie van deze gegevens pleiten – controle van de identiteit en kiesgerechtigdheid door stembureauleden – ook daarvoor op. De Raad stelt daarom voor in Model K 4 een soortgelijke voorziening te treffen.

7. Het stembiljet

Het nieuwe model voor het stembiljet (Model J 20) heeft twee opvallende wijzigingen ten opzichte van het huidige model. De eerste is dat, als in een gemeente twee of meer stemmingen gelijktijdig plaatsvinden, de voor- en achterzijde van het stembiljet over de gehele breedte worden voorzien van één of meer kleurbalken. De tweede wijziging is dat de naam van het orgaan waarvoor de verkiezing plaatsvindt, alsmede een aanduiding van de kieskring, meermaals, over de volle breedte, bovenaan de achterkant van het stembiljet worden afgedrukt. Door deze twee aanpassingen kunnen stembureauleden niet alleen al aan het dichtgevouwen stembiljet zien bij welke stemming het hoort, maar ook wat de bovenkant van het stembiljet is. Dit vergemakkelijkt en versnelt de stemopneming. Beide aanpassingen zijn ontleend aan de ervaring die in de gemeenten Amsterdam (bestuurscommissies), en Rotterdam (stadskwartieren) is opgedaan met het organiseren van gecombineerde verkiezingen. De Kiesraad kan zich vinden in de voorgestelde aanpassingen, maar vraagt aandacht voor het drukwerk. Stembiljetten worden op speciaal, dun maar sterk, papier afgedrukt. Het aantal bedrijven dat de stembiljetten kan drukken is daardoor beperkt, terwijl het totaal aantal benodigde stembiljetten bij gecombineerde verkiezingen fors hoger ligt. Het is van wezenlijk belang dat drukkerijen wel binnen de beschikbare tijd benodigde aantal stembiljetten kunnen aanleveren conform de in de Kiesregeling opgenomen specificatie.

Van 1918 tot 2013 werden de kandidatenlijsten ingeleverd bij het hoofdstembureau. Het hoofdstembureau besloot over de geldigheid van de kandidatenlijst en over het handhaven van de daarop voorkomende kandidaten. Dit verklaart waarom de handtekening van de voorzitter van het hoofdstembureau achterop het stembiljet werd afgedrukt.⁵ Sinds de inwerkingtreding van de Wet van 3 juli 2013⁶ worden de kandidatenlijsten ingeleverd bij het centraal stembureau. Momenteel is er een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer aanhangig waarin wordt geregeld dat de handtekening achterop het stembiljet de handtekening van de voorzitter van het centraal stembureau moet zijn.⁷ De Raad geeft u daarom in overweging om door het

³ Advies van de Kiesraad d.d. 24 juli 2014 naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezing van het Europees parlement 2014, p. 6.

⁴ Bijlage bij het advies van de Kiesraad d.d. 24 juli 2014 naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezing van het Europees parlement 2014 ('wetstechnische opmerkingen'), p. 2.

⁵ N. van Driel en R. de Jong, *De Tweede Kamerverkiezingen in vijftig stappen*, Amsterdam: Boom, 2014, p. 157-158.

⁶ Wet van 3 juli 2013 tot wijziging van de Kieswet houdende maatregelen om het eenvoudiger te maken voor Nederlanders in het buitenland om hun stem uit te brengen, wijziging van de wijze van inlevering van de kandidatenlijsten, aanpassing van de datum van kandidaatstelling en stemming, alsmede regeling van andere onderwerpen (Stb. 2013, 289).

⁷ Kamerstukken II 2013/14, 33951, nr. 2, p. 4.

Datum
20 oktober 2014

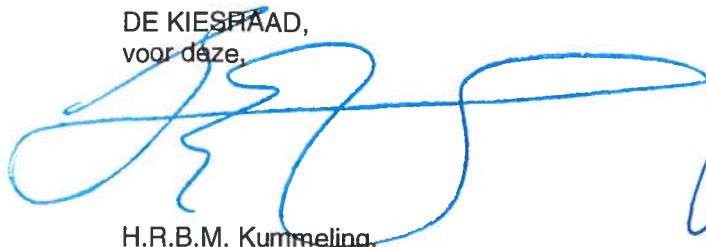
Ons kenmerk
2014-0000537238

Onderdeel
Kiesraad

Blad
4 van 4

opnemen van een samenloopbepaling nu reeds op de toekomstige wetgeving te anticiperen.

DE KIESRAAD,
voor deze,

H.R.B.M. Kummeling,
voorzitter

M. Bakker,
secretaris-directeur